

J. Kučera, F. Zátura

UROLOGIE JAKO SAMOSTATNÝ VĚDNÍ OBOR

PŘÍSPĚVEK SEVERNÍ MORAVY K JEJÍMU ROZVOJI V ČESKÝCH ZEMÍCH

Urologie vznikla a soustavně se rozvíjela jako operační disciplína v rámci všeobecné chirurgie. A není bez zajímavosti, že nejdéle známou operací na světě je operace urologická. Byla to cirkumcize prováděná ještě pazourkovým nožem ve starém Egyptě. Její indikace však nebyly jen zdravotní, nýbrž zpočátku nábožensko-kulturní a společenské. Byly původně vyhrazeny jen šlechticům. Přístup na královský faraonův dvůr byl povolen jen obřezaným.

Lékařská péče se ve starověku soustředila z praktických důvodů na neduhy močových orgánů. Z nich se nejčastěji vyskytovaly močové kameny. O tom, že jimi lidstvo trpělo od pradávna, svědčí nálezy močových kamenů v mumiiích až 9000 let starých. Není tedy divu, že operační vynětí močových kamenů bylo už v nejstarších dobách vedle operace katarakty, cirkumcize a amputace končetin jedinou známou operační léčbou civilizace označované jako civilizace nilská (u jiných kultur vývoj i v medicíně probíhal jinak, jak svědčí např. nálezy preparací lebky u Aztéků). Platilo to až do medicíny středověké včetně.

Operace pro močové kameny však ve středověku neprováděli lékaři, ale lazebníci, myškáři, pohodní, ovčáci a dokonce kati a jejich pomocníci. Často tyto operace prováděli jako zajímavou atrakci potulní šarlatáni na pouťích a jarmarcích. Výsledky takovéto léčby a vůbec pokroky chirurgie jako takové tomu ovšem odpovídají. Chirurgové neměli v tehdejších středověkých poměrech ani titul doktora, který byl i na univerzitách vyhrazen jen internistům, a neměli ani vhodné společenské postavení. Prvním stavovským úspěchem středověkých operatérů bylo, že za neúspěšnou operaci nebyli trestáni. Vždyť ještě za doby vlády Lucemburků v Čechách český král Jan Lucemburský dal svého osobního lékaře údajně svázat a hodit do Labe za to, že nevléčil králův glaukom a nezabavil jej bolesti. Teprve r. 1747 Marie Terezie vydala dekret, podle něhož byl zaveden alespoň na univerzitách titul *chirurgus*. Ani ten však tehdy zdaleka nedosáhl postavení, vážnosti a ohodnocení doktora internisty. Přestože operace na dolních močových cestách tvořily po celý středověk podstatnou část tehdejší chirurgie, nebylo ještě o urologii jako o samostatném vědním oboru ani potuchy. Vznik urologie předpokládal vědecké pojetí medicíny a rozvoj přírodních věd v širším rozsahu, k čemuž ještě tehdejší věda nedozrála. Pozdější rozvoj medicíny v 18. a 19. století

byl tehdy spojen s rozvojem vysokého učení, tj. tehdejších univerzit, které v Českých zemích byly dvě - od 14. století v Praze a od 16. století v Olomouci. V celém Habsburském mocnářství byla však skutečným centrem vzdělání Vídeň a Praha.

I na vídeňské univerzitě působila na lékařské fakultě řada vynikajících českých profesorů, kteří proslavili českou vědu po celé Evropě. Vzpomeňme aspoň na některé z nich: z chirurgů to byl především prof. Eduard Albert, nar. v Žamberku r. 1841, dále prof. Rokytanský, prof. Škoda a další. Z mladší generace chirurgů vynikal především prof. Karel Maydl (1853 - 1901), který po obnovení české lékařské fakulty Karlovy univerzity přestoupil z Vídně do Prahy a stal se prvním přednostou české chirurgické kliniky lékařské fakulty a dále jeho žák a nástupce prof. Otakar Kukula (1867 - 1925). Oba se v rámci všeobecné chirurgie věnovali i chorobám urologickým a zanechali po sobě nesmazatelnou stopu v evropské urologické vědě. Prof. Maydl vypracoval a publikoval originální operační metodu k nápravě exstrofie močového měchýře a prof. Kukula publikoval monografii "O lithiase močového měchýře v Čechách", která byla ve své době jednou ze stěžejních publikací pro rodící se urologii evropské úrovně. Dále už se pak urologie nezadržitelně rozvíjela ve všech zemích Evropy.

V Českých zemích byl ovšem tento vývoj úzce vázán na společenský a politický vývoj Čech a Moravy. Tento vývoj však byl pohříchu pro naše země příliš často nepříznivý. Pro rozvoj naší vědy byla nejhroším obdobím šestiletá nacistická okupace Československa, kdy byly české vysoké školy zavřeny a vývoj české lékařské vědy byl zcela odtržen nejen od vědeckých center domácích, ale i od vědy vyspělých svobodných západních států. To nutně způsobilo, že se opozdil i rozvoj lékařských věd. Platilo to i o vědách chirurgických a mezi nimi i o urologii. Po osvobození v roce 1945 byly nejen ihned otevřeny vysoké školy stávající, ale byly založeny i nové lékařské fakulty. Na nich však v prvních poválečných letech ještě přetrvávala původní předválečná koncepce chirurgických oborů prosazovaná především představitelem československé chirurgie, profesorem a později akademikem A. Jiráskem, přednostou I. chirurgické kliniky v Praze. Byl to vynikající obecně vzdělaný chirurg, všeobecně uznávaný doma i v zahraničí. Sám však bohužel nepochopil podstatu a směr vývoje chirurgických věd a zaměnil

pojem specializace za atomizaci. Z obavy z atomizace chirurgie se postavil i proti vzniku samostatného oboru urologie, kterou doporučoval udržet jako větev "velké a celistvé všeobecné chirurgie". Způsobil tak nežádoucí odklad vzniku samostatného vědního oboru urologie, který v okolních státech již dávno vznikl a rozvíjel se. Správný a zdravý vývoj se však zastavit nedal ani v našich zemích - bylo možno jej jen poněkud pozdržet. A tak tlak potřeby komplexní moderní lékařské péče v terénu způsobil, že ve všech regionech byla postupně, přinejmenším v nemocnicích rozsahu krajských nemocnic, samostatná urologická oddělení zakládána. Vývoj poválečné medicíny si prostě vynutil odbornou specializaci důležitých oborů i v Českých zemích.

Obdobný vývoj vidíme i na úseku všech lékařských věd. Vědecká činnost ve všech oborech a ve všech regionech naší vlasti se soustředila ve vědeckých společnostech již v dobách předválečných a pokračovala tak i po druhé světové válce. V Československé republice byla jednotná lékařská společnost zvaná Československá lékařská společnost J. E. Purkyně vytvořena v roce 1951 a v rámci ní vznikly odborné sekce, každá se samostatným výborem, předsedou a jednatelem. Československá chirurgická společnost tedy měla oficiální název: Čsl. chirurgická společnost, sekce čsl. lékařské společnosti J. E. Purkyně.

Urologie v té době nebyla samostatným oborem, a tedy neměla samostatnou vědeckou sekci. Byla zařazena do sekce chirurgické. Její odbornou a vědeckou činnost řídil výbor sekce chirurgické, urologické sjezdové referáty byly zařazeny mezi sjezdové referáty chirurgické, odborné referáty a publikace vycházely ve sbornících chirurgických a časopisecké práce v "Rozhledech v chirurgii". Dlouholetým předsedou chirurgické společnosti byl profesor Jirásek a svými shora zmíněnými názory dlouho ovlivňoval i odborný život urologů. Jedinou benevolencí chirurgického výboru k urologii se stala trpěná, ale ve stanovách nezakotvená zásada, že jedním z členů chirurgického výboru se stával urolog. V prvních letech to byl prof. Neuwirt z Brna. V úsilí o vytvoření samostatné sekce urologické byl však dlouho osamocen, a přitom bez doporučení chirurgického výboru nemohla být samostatná urologická sekce ustavena. Bezesporu tu stále překonával negativní vliv prof. Jirásky. K obratu došlo počátkem let padesátých, kdy se v roce 1953 předsedou výboru chirurgické sekce stal prof. V. Rapant, přednosta chirurgické kliniky v Olomouci, jenž si za svého jednatele chirurgického výboru vybral svého asistenta MUDr. Jana Kučera. Ten sice v té době pracoval na chirurgické klinice v Olomouci, ale vedl na ní urologické pracoviště a později se věnoval výhradně urologii.

Ke zvratu došlo na schůzi výboru chirurgické sekce konané při příležitosti celostátní chirurgické vědecké konference v Olomouci dne 6. června 1954. Tam při projednávání urologické problematiky došlo ke zvratu v poměru sil ve prospěch urologie. Pro samostatný obor urologie a pro vytvoření samostatné sekce urologické hlasoval už nejen prof. Neuwirt, ale i předseda sekce, prof. Rapant, se svým jednatelem a další významní chirurgové, především profesor a později akademik Bedrna z Hradce Králové, prof. Šiška z Bratislavy, prof. Čárský z Bratislavy a prof. Polák z Prahy. Jako první krok k samostatné urologii bylo ve výboru těsnou většinou schváleno vytvoření urologické komise, sice ještě v rámci chirurgické sekce, ale již s vlastním výborem

a předsedou. Jako předseda byl navržen a jmenován prof. Neuwirt z Brna, který si za svého jednatele vybral svého asistenta dr. Zemana. Urologická komise pak byla bez překážek velmi brzy přeměněna v samostatnou urologickou sekci. Za členy výboru této urologické komise byli pak vybráni prof. Uhlíř z Ostravy, dr. Kučera z Olomouce, dr. Náhlovský z Vojenské nemocnice v Praze, dr. Uldrych z Prahy, prim. Dr. Jakeš z Bra-tislavy, dr. Pěč z Martina a dr. Drahovský z Košic. Tento výbor urologické komise se stal beze změn prvním výborem samostatné urologické sekce.

Jistě není nadsázkou, když řekneme, že urologie jako samostatný vědní obor a její vědecká společnost se zrodila na severní Moravě a není bez zajímavosti, že první tři předsedové samostatné Československé urologické společnosti pocházejí z Moravy. Jako první to byl prof. Neuwirt z Brna, druhý prof. Uhlíř z Ostravy a třetí prof. dr. Jan Kučera z Olomouce. Čtvrtým, ale zároveň posledním předsedou, se stal prof. Zvara z Bratislavy, který se po rozdělení ČSL J. E. Purkyně na dvě společnosti národní stal prvním předsedou Slovenské urologické společnosti.

K vyrovnanému těžišti vývoje urologie v Českých zemích přispěla i skutečnost, že se hlavním odborníkem pro urologii MZD ČR stal prof. Kučera z Olomouce. Tato skutečnost mimo jiné přispěla i k tomu, že ve všech okresech Severomoravského kraje byla vybudována samostatná urologická oddělení a severní Morava se může ještě i dnes honosit nejbohatší sítí urologických pracovišť ze všech správních regionů v ČR. To je nejen vizitkou činnosti severomoravských urologů, ale příslibem dnešní urologické péče a dalšího vývoje a rozvoje oboru urologie.

LITERATURA:

1. Neuwirt, K., Uhlíř, K.: Praktická urologie, SZN, Praha, 19
2. Ponsson, A., Desnos, F.: Encyclopédie Française d urologie, Tome I. (Historie d urologie), Octave Doin et fils, Paris, 1914
3. ČSL lék. společnost J. E. Purkyně, Praha, archiv 1953
Urol. společnost J. E. Purkyně, Praha, archiv 1965

J. Kučera